

ZBIRKA KERAMIKE U ETNOGRAFSKOM MUZEJU SPLIT

BRANKA VOJNOVIĆ-TRAŽIVUK

Etnografski muzej Split

Iza lože 1

HR- 21000Split

UDK 069.01

Stručni članak

Professional paper

Primljeno: 7. 12. 2005.

Predstavlja se zbirka keramike u Etnografskom muzeju Split, kroz upoznavanje s procesom dokumentacije, čime se nastavlja katalogizacija muzejskog fundusa po grupama predmeta. Pri tome se želi istaknuti važnost stručne obrade predmeta u muzeju kao procesa kojim se dolazi do novih saznanja, koja mogu biti relevantna za daljnja znanstvena istraživanja.

Zatečeno stanje

Detaljniji uvid u zbirku keramike započela sam krajem 1994. godine, polazeći od pregleda pojedinog predmeta i postojećih zapisa o njemu. Keramički predmeti bili su smješteni u raznim prostorijama, koje je koristio muzej. Najljepši primjerci bili su vidljivi u radnim prostorijama muzejskih djelatnika, a dio njih u tzv. depoima,¹ gdje nisu bili izdvojeni od drugih predmeta. Dokumentacija je obuhvaćala nekoliko grupa obilježenih različitim rimskim brojevima, ali bez jedinstvene klasifikacije. Uočila sam da su najprije bili nabavljani i inventirani oni u grupi IV. kao «grnčarija» u Knjizi inventara III., koja uglavnom obuhvaća fundus u razdoblju između dva svjetska rata. Od šezdesetih godina 20. stoljeća novi keramički predmeti inventirali su se u grupi II., koja je obuhvaćala *kućni pribor*, te u grupi XII., nazvanoj *lončarija*. Podaci o njima bili su u inventarnim karticama. Osim toga bilo je onih brojeva predmeta bez oznake grupe (bez rimskog broja), koje su se tako inventirale kasnih osamdesetih godina. Primjerke koji su bili bez ikakvog broja identificirala sam na kraju prema knjizi ulaska ili nekom drugom zapisu o nabavi keramičkog predmeta.

Moj cilj je bio označiti svaki primjerak inventarnim brojem,

¹ Osim prostorâ za skladištenje predmeta, to su bili dijelovi zgrade Iza lože 1, u kojoj je bio i izložbeni prostor, koji su bili skriveni javnosti kao npr. prostor ispod stepenica i sobica ispod tog prostora, sobica iza vitrine na II katu, zatim najniže tavanske prostorije u koje se jedva moglo ući itd.

fotografirati, ujednačiti i dopuniti podatke, te ih klasificirati.

Novija stručna obrada

Rad na zbirci keramike započela sam okupljanjem predmeta na jednom mjestu, u jednoj prostoriji, na adresi Iza lože 9. Slijedilo je upoznavanje sa svakim pojedinim primjerkom izravnim opažanjem, te usvajanjem saznanja prema postojećim podacima.

Preparatorica Lidija Labrović izvršila je mjerenje i fotografiranje jednog dijela zbirke. Bile smo ugodno iznenađene vizualnošću nekih posuda. Već krajem veljače 1995. godine pokazala sam javnosti najljepše primjerke u prizemlju muzejske zgrade. Bilo je to keramičko posuđe iz Dalmacije, prikazano kroz dva etnografska područja.²

Nakon toga uslijedila je detaljnija stručna obrada zbirke, koja je krenula od nove klasifikacije predmeta nabavljenih u posljednje vrijeme,³ kao priprema za računalno inventiranje. Ona se zasnivala na usvojenoj klasifikaciji po zajedničkom kodu Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu, po kojem je Etnografski muzej Split dobio oznaku 630;SLT:... Računalni program za praćenje zbirke, kojim se počelo sustavno raditi od 1997. godine,⁴ s utvrđenim rubrikama donekle je ujednačio podatke o predmetu. Uz to je znatno olakšao ono što je najvažnije u dokumentaciji muzejskog predmeta, a to je sukcesivan rad na njemu. Tako je uz fizičku zaštitu samoga predmeta, dokumentacija i u praksi postala otvoreni i beskonačni proces, s mogućnostima produbljivanja i proširivanja saznanja o njemu, a posredno i o njegovom kulturnom kontekstu.

Nakon inventarizacije predmeta koji su bili nabavljani od kraja osamdesetih godina 20. stoljeća, krenula sam s računalnim upisivanjem podataka s inventarnih kartica, koji su se odnosili na prethodno dokumentirane predmete. Tako sam u jednom dužem razdoblju reinventirala osamdesetdva keramička predmeta iz fundusa, koji su prethodno pripadali spomenutim grupama (II., IV., XII.). Sada su se oni uklopili u jedinstvenu klasifikaciju fundusa, pa su

² Nažalost, izložba nije bila praćena nikakvim katalogom, ni drugim tiskanim materijalom, pa kao da je nije bilo. No, ona je dobra osnova za pripremu jedne ozbiljnije prezentacije ovoga matrijala u budućnosti.

³ Mislim na razdoblje od kasnih osamdesetih godina prošloga stoljeća kada je došlo do povećanja broja djelatnika, proširivanja prostora i novih mogućnosti stručnog rada u Muzeju.

⁴ O tome: Braica 2000.

dokumentirani unutar dvije veće zbirke, odnosno unutar nekoliko grupa predmeta. Većina predmeta pripada grupi *kućni pribor* u zbirci *kućni inventar*, te grupi *keramika* u zbirci *tradicijsko rukotvorstvo*.⁵ Takva klasifikacija proizašla je iz razlikovanja lončarstva kao tradicijskog rukotvorstva s domaćim proizvodima i posuđa koje se kupovalo uglavnom kao import izvana, odnosno kao strani proizvod. Ovim rubrikama nisu pripale lule od pečene gline iz Zelova, koje su popisane zajedno s drugim pušaćim priborom, u posebnoj grupi predmeta.

Većina keramičkih predmeta pripada posuđu iz Dalmacije, ali ima i onih iz sjeverne Hrvatske, te manje iz drugih europskih zemalja. Najstariji pripadaju početku 19. stoljeća, a najnoviji su recentne suvenirne i ukrasne varijante. Predmeti su uglavnom nabavljeni za Muzej otkupom, tj. kupovinom na terenu, dok manji dio zbirke čine poklonjeni predmeti.⁶

Popis keramičkih predmeta⁷

- 630; SLT: 73 - šalica, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT: 288 - *terina*, Starigrad o. Hvar, 19/20. st.
- 630; SLT: 289 - *pjatinela*, Starigrad o. Hvar, poč. 20. st.
- 630; SLT: 290 - čup, Starigrad o. Hvar, poč. 20. st.
- 630; SLT: 779 - *pjat*, Split, 19/20. st.
- 630; SLT: 785 - vrč, Čakovec, 1975. g.
- 630; SLT: 786 - *putra*, Hrvatsko zagorje, II. pol. 20. st.
- 630; SLT: 787 - *bonja*, okolica Zlatara, II. pol. 20. st.
- 630; SLT: 788 - kalup za *kuglof*, okol. Zlatara, II. pol. 20. st.
- 630; SLT: 789 - posuda za pečenje peradi, Hrvatsko zagorje,

⁵ Osim toga nekoliko predmeta je u drugim zbirkama, npr. dva predmeta su u zbirci *glazbala* - grupa *aerofoni*. Drugim grupama pripada jedan svirak (*igre i modeli*), te pet ukrasnih vaza (*dekorativni predmeti*) unutar zbirke *kućni inventar*. Podjela fundusa na zbirke i grupe predmeta još nije konačna. Ima slučajeva da se slični predmeti nalaze u dvije različite grupe ili čak zbirke predmeta. Ovo se planira ujednačiti nakon završetka upisivanja cjelovitog fundusa u računalno, odnosno njegova reinventiranja.

⁶ Među njima, najviše je predmeta poklonila bivša direktorica Muzeja dr. Vesna Čulinović-Konstantinović. Oni su uglavnom iz sjeverne Hrvatske i panonskog područja.

⁷ Uz nove inventarne brojeve tu su i nazivi predmeta- lokalni ukoliko su zabilježeni (pisani o kurzivu) ili opći, zatim lokalitet koji se uglavnom odnosi na mjesto upotrebe predmeta, te vrijeme njegova nastanka.

II. pol. 20. st.

- 630; SLT: 790 - posuda, Ilok, II. pol. 20. st.
- 630; SLT: 791 - čup, Ilok, II. pol. 20. st.
- 630; SLT: 792 - čupić, Ilok, poč. 20. st.
- 630; SLT: 793 - čup, Slovenija, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 815 - *broka*, Split, 19. st.
- 630; SLT: 816 - *kain*, Split, 19. st.
- 630; SLT: 822 - vrč, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 823 - čupić, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 824 - *tećica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 825 - *tećica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 826 - mala *bakra*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 827 - svijećnjak, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 828 - model *barke*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 829 - model splitske katedrale, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 830 - *teća*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 831 - *kasica-prasica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 832 - *kasica-prasica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 833 - *svirak*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 834 - *svirak-ptica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 835 - *svirak-ptica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 836 - *svirak-ptica*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 837 - *pjat*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT: 838 - *pjat*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT: 839 - *pjat*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT: 840 - *okarina*, Split, 1991. g.
- 630; SLT: 845 - *pjat*, Komiža o.Vis, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 846 - *pjat*, Komiža o.Vis, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 847 - *pjat*, Komiža o. Vis, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 848 - *pjat*, Komiža o. Vis, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 854 - lonac, okolica Sinja, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 855 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 900 - čup, okolica Sinja, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 904 - *peka*, Potravlje, 1990. g.
- 630; SLT: 910 - noćna posuda, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 911 - *bakra*, Vrlika, 1965. g.
- 630; SLT: 912 - *teća*, Rakalj, I. pol. 20. st.
- 630; SLT: 994 - čup, Vranje, 20. st.
- 630; SLT: 995 - lonac, Prizren, 20. st.

- 630; SLT: 996 - ćup, Belec, 20. st.
- 630; SLT: 997 - ćup, Sinac, 20. st.
- 630; SLT: 999 - *fluta*, Mexico City, 1992. g.
- 630; SLT:1003 - vrč, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:1004 - noćna posuda, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:1005 - vrčić, Austrija, sred. 20. st.
- 630; SLT:1006 - *rimski svjetiljka*, Celje, oko 1970. g.
- 630; SLT:1007 - *pjat*, Komiža o.Vis, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:1008 - vrč, Milna o.Hvar, poč. 20. st.
- 630; SLT:1009 - lonac, Rudine kod Srijana, poč. 20. st.
- 630; SLT:1010 - ćup, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:1011 - zdjela, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:1012 - ćup, Cordoba, sred. 20. st.
- 630; SLT:1013 - *medenica*, Hrv. zagorje, sred. 20. st.
- 630; SLT:1014 - *kasica-prasica*, Čakovec, oko 1970. g.
- 630; SLT:1015 - kasica, Ilok, oko 1970. g.
- 630; SLT:1016 - tanjur, Čakovec, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1017 - tanjur, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1018 - zdjela, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1019 - vrčić, Čakovec, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1020 - vrčić, Čakovec, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1021 - ćupić, Pakrac, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1022 - ćupić, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1023 - sviralo-ptica, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1024 - zdjela, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1025 - lonac, sjev. Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1026 - ćup, Makedonija, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1027 - posuda, Hrvatska, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:1029 - *ćikara*, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:1030 - *bakrica*, Split, oko 1988. g.
- 630; SLT:1031 - *pekica*, Split, oko 1988. g.
- 630; SLT:1032 - *svirak*, Split, oko 1988. g.
- 630; SLT:1033 - *bakra*, Potravljje, 20. st.
- 630; SLT:1034 - lonac, Potravljje, poč. 20. st.
- 630; SLT:1045 - *kain*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:1046 - *broka*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:1092 - *žara*, Hvar o. Hvar, poč. 20. st.
- 630; SLT:1372 - ćup, Sinj, 1925. g.
- 630; SLT:1387 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.

- 630; SLT:1388 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.
- 630; SLT:1389 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.
- 630; SLT:1390 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.
- 630; SLT:1391 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.
- 630; SLT:1392 - ukrasna vaza, Split, oko 1925. g.
- 630; SLT:1672 - ćup, Kaštel Štafilić, poč. 20. st.
- 630; SLT:1673 - vrčić, Kaštel Štafilić, poč. 20. st.
- 630; SLT:2107 - tanjur, Split, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2188 - *pjat*, Split, oko 1920. g.
- 630; SLT:2189 - *pjat*, Split, oko 1920. g.
- 630; SLT:2190 - *pjat*, Trogir, kraj 19. st.
- 630; SLT:2192 - vrč, Split, II. pol. 19. st.
- 630; SLT:2194 - *žara*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:2202 - *škaldin*, Split, kraj 19. st.
- 630; SLT:2214 - *peka*, Potravlje, 1947. g.
- 630; SLT:2215 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2217 - vrč, Pag o. Pag, II. pol. 19. st.
- 630; SLT:2491 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2492 - lončić, Zelovo, 1989. g.
- 630; SLT:2493 - *bakra*, Potravlje, 1977. g.
- 630; SLT:2494 - *bakra*, Potravlje, 1954. g.
- 630; SLT:2495 - ćup, Potravlje, 1977. g.
- 630; SLT:2496 - *kotluša*, Imotski, 1961. g.
- 630; SLT:2497 - *teča*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2498 - *peka*, Potravlje, 1977. g.
- 630; SLT:2684 - ćup, Makedonija, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:2751 - tanjur, Hrvatsko zagorje, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:2943 - *pitar*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2952 - *teča*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2953 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:2954 - ćup, Potravlje, 1977. g.
- 630; SLT:2955 - *škaldin*, Potravlje, 1920. g.
- 630; SLT:3007 - *bokara*, Lastovo o. Lastovo, poč. 20. st.
- 630; SLT:4438 - tanjur, Split, sred. 20. st.
- 630; SLT:4439 - tanjur, Split, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:4545 - lonac, Dalmacija, 20. st.
- 630; SLT:4546 - vrč, okolica Sinja, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:4547 - *pjat*, Lun o. Pag, kraj 19. st.
- 630; SLT:4548 - *pjat*, Kaštel Novi, kraj 19. st.

- 630; SLT:4549 - *ćup*, Dalmacija, 20. st.
- 630; SLT:4550 - *škaldin*, Split, kraj 19. st.
- 630; SLT:4551 - *vrč*, Split, 1930. g.
- 630; SLT:4552 - *vrč*, Luka o. Dugi Otok, kraj 19. st.
- 630; SLT:4553 - *ćikara*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:4554 - *ćikara*, Trogir, 1930. g.
- 630; SLT:4555 - *pjat*, Ložišće o. Brač, 19. st.
- 630; SLT:4556 - *pjat*, Ložišće o. Brač, 19. st.
- 630; SLT:4557 - *pjati*, Trogir, kraj 19. st.
- 630; SLT:4558 - *ćikara*, Pisak, oko 1930. g.
- 630; SLT:4559 - *kain*, Split, 1930. g.
- 630; SLT:4560 - *broka*, Split, 1930. g.
- 630; SLT:4561 - *bakra*, Trilj, 20. st.
- 630; SLT:4562 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:4563 - *bakra*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4564 - *lončić*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4565 - *teča*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4566 - *pitar*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4567 - *pitar*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4568 - *pitar*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4569 - *bakra* Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4570 - *bakra* Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4571 - *bakra* Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4572 - *teča*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4573 - *teča*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4574 - *bakra*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4575 - *žara*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4576 - *bakra*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4577 - *cjedilo*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4578 - *žara*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4579 - *lonac*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:4580 - *teča*, Potravlje, 1923. g.
- 630; SLT:4581 - *bakra*, Potravlje, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:4582 - *škaldin*, Bol o. Brač, kraj 19. st.
- 630; SLT:4583 - *grijalica za ruke*, Potravlje, 1955. g.
- 630; SLT:4585 - *lopižica*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4586 - *lonac*, Potravlje, 1954. g.
- 630; SLT:4587 - *pehar*, Ložišće o. Brač, 19/20. st.
- 630; SLT:4588 - *peka*, Potravlje, 1977. g.

- 630; SLT:4589 - *čripnja*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4590 - *lonac*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4591 - *teća*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4592 - *prsurica*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4593 - *pinjata*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4594 - *piter*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4595 - *ćup*, Potravlje, 1954. g.
- 630; SLT:4596 - *tećica*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4597 - *vrč*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4598 - *pjat*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4599 - *terina*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4600 - *teća*, Split, 1930. g.
- 630; SLT:4601 - *lopiža*, Ložišće o. Brač, I. pol. 20. st.
- 630; SLT:4602 - *pjat*, Split, oko 1920. g.
- 630; SLT:4603 - *pjat*, Split, oko 1920. g.
- 630; SLT:4604 - *pjat*, Split, oko 1920. g.
- 630; SLT:4605 - *žara*, Split, poč. 20. st.
- 630; SLT:4606 - *žara*, Pag o. Pag, poč. 19. st.
- 630; SLT:4607 - *vrč*, Pag o. Pag, II. pol. 19. st.
- 630; SLT:4608 - *piter*, Jelsa o. Hvar, 1961. g.
- 630; SLT:4609 - *arkul*, Lastovo o. Lastovo, oko 1910. g.
- 630; SLT:4610 - *arkul*, Lastovo o. Lastovo, oko 1910. g.
- 630; SLT:4611 - *žara*, Pag o. Pag, II. pol. 20. st.
- 630; SLT:4612 - *vrč*, Lokva Rogoznica kod Omiša, 19/20. st.
- 630; SLT:4613 - *kumbrić*, Ložišće o. Brač, 19/20. st.
- 630; SLT:4614 - *žarica*, Ložišće o. Brač, 19/20. st.
- 630; SLT:4615 - *ćup*, Split, oko 1930. g.
- 630; SLT:4616 - *pulcer*, Velo Grablje o. Hvar, 19/20. st.
- 630; SLT:4617 - *lončić*, Split, oko 1930. g.

Prema znanstvenoj valorizaciji

Sustavna obrada dokumentacije ove zbirke omogućila je međusobnu komparaciju, kao i onu s drugim izvorima, te uočavanje novih elemenata koji upućuju na određene zaključke.

Prva grupa keramičkih predmeta koja je ušla u fundus Etnografskog muzeja Split bili su tradicijski proizvodi iz sela Potravlja kod Zelova, te oni iz primorskih lokaliteta, koji su se uglavnom nabavljali kupovinom na brodovima iz Apulije. Potom se prikupljala i finija keramika europske provenijencije kao npr.

engelski pjati, ali i domaća keramika iz sjeverne Hrvatske i panonskog područja. Iako je vidljivo nastojanje da se prednost da tradicijskom lončarstvu, uporedo se sabirala i ona keramika koja se nije proizvodila, već se u određenom vremenu koristila na domaćem terenu. Tako se u procesu nastajanja zbirke keramike na neki način odražavala u osnovnim crtama kulturna slika ovoga područja.

Razlikovanje dviju grupa keramičkog posuđa u fundusu Muzeja, kao domaći rad i import, koje je prisutno još od prvih početka njegovog sabiranja, zasniva se na idealnoj kulturnoj slici. Ona razlikuje izoliranu ruralnu sredinu s autohtonom narodnom kulturom i urbano područje otvoreno komunikacijama. No, ta apstraktna shema nije naročito korisna u istraživanju pojedinačnih pojava.

U pučkim kuhinjama Dalmacije krajem 19. i početkom 20. stoljeća, koristilo se raznovrsno keramičko posuđe različitih provenijencija, pa i ono koje se proizvodilo u drugim sredinama. Prevladavala je tzv. gruba keramika domaće proizvodnje, uglavnom korištena uz ognjište, ali i stolno posuđe od glazirane keramike strane provenijencije, većinom iz Italije. Do sredine 20. stoljeća nabavljali su se i finiji proizvodi, kao uvozni porculan, dok je tradicijsko lončarstvo postepeno zamiralo. U drugoj polovici 20. stoljeća još uvijek su pojedinci izrađivali keramiku u Potravlju na uobičajen način, a zabilježena je i njena izrada na otoku Hvaru.⁸

No, tradicijsko lončarstvo u Dalmaciji, kao arhaična vještina izrade zemljanog posuđa na niskom lončarskom kolu s pečenjem na otvorenom, doživljavalo je u novije vrijeme različite transformacije.⁹ Npr. lončari iz Potravlja izrađivali su još sredinom 20. stoljeća posudu u obliku košarice, koja je služila kao grijalica za ruke (sl. 1).¹⁰

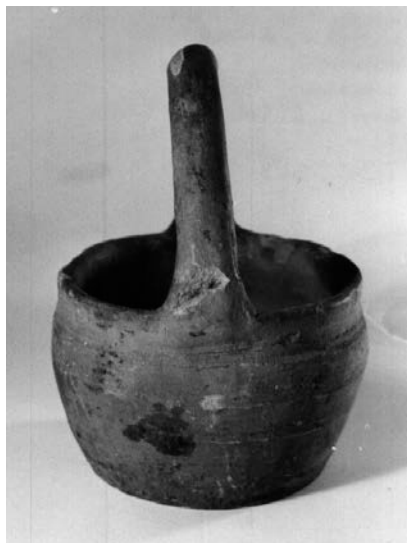
⁸ Godine 1961. Jelena Gamulin nabavila je za Muzej nekoliko novih keramičkih proizvoda iz Jelse na otoku Hvaru. Arheolog Branko Kirigin zabilježio je 1990. godine kazivanje jednog *lopižara* iz Zagadaća na otoku Hvaru, koji je izrađivao posuđe do iza II. svj. rata. Osim toga, treba spomenuti da je jedan od najvećih centara izrade tradicijske keramike u Dalmaciji bio u Velom Ižu, na otoku Ižu kraj Zadra, te da se održao do danas. Neki primjerci čuvaju se u Narodnom muzeju Zadar.

⁹ Vjerojatno su one postojale i ranije, ali nemamo dokaza. Što se tiče Potravlja utvrđeno je postojanje lončarstva u 18. stoljeću u više selâ Cetinske krajine, od kojih se do sedamdesetih godina 20. stoljeća zadržalo samo na ovom lokalitetu (Petrić 1979:352).

¹⁰ Ovaj predmet, iz fundusa EMS, izradio je 1955. godine seljak iz Potravlja, koji ju je iste godine prodao na *Pazaru* u Splitu. U članku o lončarskoj tradiciji u Cetinskoj krajini, Petrić bilježi naziv «vugera/fugera» za kućne

Sl. 1

Grijalica za ruke, Potravlje, 1955 .g.

Vrlo sličan predmet ranije su prodavali trgovci iz Apulije na brodovima koji su pristajali u našim lukama, pa tako i na splitskoj obali, kao tzv. *škaldine* (sl. 2). Oni su bili elegantniji i finije izrade s crnom glazurom, dok je domaći primjerak od terakote i grublje izrade.

Sl. 2

Škaldin, (Apulija) Split, kraj 19. st.

grijalice, koje ne opisuje posebno, jer ne spadaju u tradicijske predmete (Petrić 1979:360). To bi mogle biti ovakve grijalice za ruke.

Za razliku od tog oblika koji je prihvaćen izvana, a koji se koristio određeno vrijeme na domaćem terenu, neki tradicijski predmeti doživljavaju tek danas svojevrsnu popularizaciju, kao npr. *peka*. To keramičko zvono prethistorijskog podrijetla,¹¹ koje se koristilo se za pripremanje hrane na otvorenom ognjištu, u svom dugom trajanju opstalo je u ruralnim sredinama sve do naših dana. Od osamdesetih godina dvadesetog stoljeća ovaj je predmet sve više poprimao konotacije povratka tradiciji i domaćem ognjištu, sve do recentnog uklapanja u pojam zdrave hrane.

Osim toga, u posljednjem stoljeću prisutna je težnja za stvaranjem suvenirskog proizvoda zasnovanog na izradi tradicijskih predmeta. Još do nedavno Dario Rinkovec u Splitu izrađivao je i prodavao umanjenice posuđa od terakote te ptice-svirale. Njegov otac Janko ovdje je osnovao 30-ih godina 20. stoljeća *lončarsku radnju*.¹² On je izučio zanat na tradiciji nožnog lončarskog kola tipičnog za Hrvatsko zagorje iz kojeg je došao, dakle onog kojeg u Splitu i Dalmaciji nije bilo.¹³

Iz svega navedenog može se vidjeti da se radi o izrazito složenoj kulturnoj pojavi, u kojoj su se ispreplitali raznorodni elementi. U ovom segmentu svakodnevnog života novije prošlosti prožimali su se elementi ruralne i urbane kulture, kao i različitih etnografskih područja (jadranski, dinarski/gorski, središnji). Uz tradicijsku keramiku koja pripada tzv. dinarskom kulturnom krugu, ali se javlja i na otocima,¹⁴ u priobalnom dijelu znatno je zastupljen import iz Italije. On je također raznovrstan; od rustične keramike južne Italije do one finije, koja je najčešće dolazila preko Trsta ili pomorskim putovima. Osim toga, u dalmatinskim pučkim kućama sve do sredine 20. stoljeća koristio se porculan iz srednje Europe, pa i kamenina iz sjeverne Hrvatske, kao tvornički proizvod.

Iako se radi o nedavnoj prošlosti, nema mnogo podataka, ni materijalnih dokaza o ovim predmetima pučke kulture.¹⁵ Stoga

¹¹ Prema: Gavazzi 1978: 59.

¹² Godine 1989. kada je izvršen terenski uvid, ona se nalazila na adresi Končareva 212 (današnja Poljička cesta). Prodajno mjesto je bilo i ostalo na južnom dijelu *Pazara*, nasuprot jugoistočne kule Dioklecijanove palače.

¹³ Mislim na tradicijski obrt i rukotvorstvo, a ne na likovne aktivnosti obrazovanih pojedinaca.

¹⁴ Uz spomenute primjere s otoka Hvara, poznatije je lončarstvo iz Velog Iža na otoku Ižu. Prema istraživanjima Helge Zglav-Martinac možda ga je bilo i na otoku Korčuli.

¹⁵ Koliko mi je poznato jedino Alena Fazinić spominje brojne ulomke talijanske majolike, te «lijepe primjerke» (uglavnom iz 18. i 19. st.) u

predstavljena zbirka iz fundusa Etnografskog muzeja Split dobiva još više na važnosti. Neka od ovdje iznesenih zapažanja pokazala su se korisnima u nedavnim istraživanjima keramičkih ulomaka iz jugozapadnog dijela Dioklecijanove palače u Splitu, kojega su proveli splitski arheolozi.¹⁶ Daljnja istraživanja trebala bi se usmjeriti prema poznavanju kulturne slike određene mikrocjeline, u odnosu prema širem povijesnom kontekstu.

Literatura

Barlek, Mirjana (1982): *Lončarstvo u Hrvatskoj*. Katalog izložbe Etnografskoga muzeja Zagreb, Zagreb.

Braica, Silvio (2000): Primjena novih tehnologija u Etnografskome muzeju Split. *Informatica museologica*, 31: 36-39, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb.

Fazinić, Alena (2004): Neki podaci o privatnom životu u Korčuli od XVI. do početka XIX. stoljeća. *Godišnjak grada Korčule*, 9: 67-106, Gradski muzej Korčula, Korčula.

Gavazzi, Milovan (1978): *Vrela i sudbine narodnih tradicija*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.

Katalog izložbe (2005): *17 u 8. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače 1992. godine*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split.

N.Cuomo di Caprio (1981): *Ceramica rustica tradizionale in Puglia*, Galatina.

Oštrić, Olga (1979): *Narodno lončarstvo*. Katalog izložbe Etnografskoga odjela Narodnoga muzeja Zadar, Zadar.

Petrić, Mario (1979): Lončarska tradicija u Cetinskoj krajini (prema «Bilješkama» Ivana Lovrića i današnjim istraživanjima). *Ivan Lovrić i njegovo doba. Zbornik Cetinske krajine*, 1: 351-364, Kulturno društvo «Cetinjanin», Sinj.

Randić Barlek, Mirjana (1990): *Lončarstvo ručnoga kola*. Katalog izložbe Etnografskoga muzeja Zagreb, Zagreb.

Gradskom muzeju i Opatijskoj riznici u Korčuli (Fazinić 2004:79,102).

¹⁶ Vidjeti «Katalog odabranih izložaka» u katalogu izložbe «17 u 8. Arheološka istraživanja u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače 1992. godine», koja se održala u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika Split. Planira se izdavanje opsežnije monografije, kojom bi se obuhvatila i najnovija keramika.